

ЗАСТОСУВАННЯ ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВОГО МЕТОДУ ЯК ЕФЕКТИВНОГО ІНСТРУМЕНТУ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО РЕГІОНУ

В статті розглянуто основні напрямки та завдання програмно-цільового планування розвитку рекреаційно-туристичної сфери в регіоні, зазначено основні розділи та етапи формування цільової тематичної програми.

Ключові слова: управління та розвиток рекреаційних регіонів, модель ефективного управління, державне регулювання, ринкове регулювання.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день регіональний розвиток став предметом не лише економічним, але й політичним. Розвиток регіонів – найактуальніше питання сучасної державної політики України. Необхідність і достатність виділення регіону як об'єкту, в рамках якого можлива розробка програми розвитку рекреації та туризму, обумовлюється двома моментами. По-перше, програмні документи, що розробляються для загальнодержавного рівня передбачають лише планування і виконання рамкових умов для розвитку рекреації та туризму, незалежно від специфіки конкретної території. По-друге, на рівні регіональних та муніципальних утворень, планування розвитку рекреації та туризму і формування відповідних програм обмежені потенціалом даної території – організаційним, кадровим, фінансовим та ін. [1].

Методична і практична важливість врахування регіонального аспекту полягає в тому, що програма реалізовуватиметься на конкретних територіях, де природні, економічні і соціальні компоненти утворюють цілісну систему. І за цих умов принциповим залишається положення про необхідність дотримання пріоритетів загальнодержавного значення розвитку регіонів.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню теоретичних аспектів програмно-цільового планування розвитку рекреаційно-туристичної сфери в регіоні присвячені роботи як вітчизняних, так і зарубіжних фахівців: Горлачука В.В., Полякової І.В., Любовеця О.М., Січка С.М., Каланчова А.О., Фоменка Н.В. та інші.

Мета статті. Головним завданням дослідження стають питання визначення цілей. Ми виділяємо наступні цілі:

- детальний розгляд основних напрямків та завдань програмно-цільового планування розвитку рекреаційно-туристичної сфери в регіоні;
- аналіз та визначення основних розділів та етапів формування цільових програм розвитку рекреаційно-туристичних регіонів.

Виклад основного матеріалу дослідження. При застосуванні програмно-цільового методу, в основі процесу планування полягає визначення й постановка цілей і лише потім підбираються шляхи їхнього досягнення.

1. Визначення цілей розвитку рекреаційно-туристичної сфери в регіоні. Система «рекреаційно-туристичний регіон» складається із взаємозв'язаних підсистем і елементів, які споживають ресурси і виробляють в результаті рекреаційно-туристський продукт, що розглядається як сукупність речових (предмети споживання) і нематеріальних (послуги) споживчих вартостей, необхідних для повного задоволення потреб рекреанта чи туриста, що виникли в період його подорожі і викликаних саме цією подорожжю.

Ефективність функціонування рекреаційно-туристичного регіону оцінюється рівнем конкурентоспроможності регіонального рекреаційно-туристичного продукту в рамках національного і світового ринків. Під конкурентоспроможністю рекреаційно-туристичного продукту розуміється його здатність забезпечувати відносно високу прибутковість на вкладений капітал при стійкому використанні ресурсів, постійній орієнтації на попит, що змінюється, збереженні і поліпшенні позиції на ринку щодо конкурентів.

Оскільки створення конкурентоспроможного рекреаційно-туристичного продукту пов'язане з наявністю відповідних ресурсів, рекреаційно-туристичний регіон як система є сукупністю упорядкованих підсистем і їх елементів, функціонування яких зорієнтовано на досягнення певного рівня конкурентоспроможності регіонального рекреаційно-туристичного продукту [8]

Підсистема «природно-рекреаційний потенціал» розглядається як первинна основа розвитку рекреації та туризму в регіоні. Природними рекреаційними ресурсами можуть бути рекреаційні ландшафти, біокліматичні умови, гідромінеральні ресурси. В процесі рекреаційно-туристичної діяльності робляться спроби пристосувати ці ресурси під рекреаційно-туристичні потреби, зробити їх доступнішими і комфортнішими, проте слід пам'ятати, що вони придатні для розвитку рекреації та туризму лише за умови екологічно сприятливого стану природного середовища.

Підсистема «культурно-історична спадщина» представлена об'єктами матеріальної і духовної культури, які є важливою частиною рекреаційно-туристичних ресурсів, формують історико-культурний потенціал регіону і виступають основою пізнавального туризму. Із зростанням рівня освіти і пізнавальної потреби населення, ці ресурси набувають усе більшого значення. До об'єктів матеріальної і духовної культури можна віднести пам'ятники археології, культову і громадянську архітектуру, малі і великі історичні міста, типові сільські поселення, музеї, театри, виставкові зали й інші об'єкти соціокультурної інфраструктури, об'єкти етнографії, народні промисли і ремесла, центри декоративно-прикладного мистецтва, технічні комплекси і споруди.

Підсистема «об'єкти рекреаційно-туристичної інфраструктури» включає систему транспортного забезпечення, комунікаційні системи, системи торгівлі і побутового обслуговування, телекомунікаційних зв'язків, а також місця розміщення та харчування рекреантів та туристів.

Без відповідної рекреаційно-туристичної інфраструктури неможливе ефективне освоєння рекреаційно-туристичних ресурсів. Крім того, що вона бере участь в обслуговуванні рекреантів та туристів і сприяє рекреаційно-туристичному освоєнню території, інфраструктура використовується і місцевим населенням, що забезпечує його зайнятість, і відповідно її розвиток спричиняє створення великого числа робочих місць.

Отже, конкурентоспроможність рекреаційно-туристичного регіону багато в чому залежить від якості його рекреаційно-туристичної інфраструктури, від того, наскільки ефективно здійснюється взаємодія готельного комплексу, транспортних підприємств, сфери торгівлі й інших галузей сфери обслуговування.

Підсистема «рекреаційно-туристичні організації» включає організації, пов'язані з формуванням рекреаційно-туристичного продукту, які представлені підприємствами і фірмами різних форм власності і різної організаційної структури управління. Рекреаційно-туристичні організації формують певні характеристики рекреаційно-туристичного продукту, що обумовлено необхідністю формування таких видів рекреаційно-туристичної діяльності, для яких склалися сприятливі передумови і умови, тобто можлива реалізація принципу «витрати – вигоди».

Підсистема «нормативно-правова база» є сукупністю різних нормативних актів, положень і тому подібне, що визначають рамки формування рекреаційно-туристичного продукту і якість їх характеристик.

Всі об'єкти рекреаційно-туристичної індустрії, а також діяльність всіх рекреаційно-туристичних організацій підлягає певній стандартизації, тому якість даного процесу зумовлює рівень конкурентоспроможності регіонального рекреаційно-туристичного продукту в аспекті різних сегментів споживачів рекреаційно-туристичних послуг.

Підсистема «фінанси» передбачає взаємодію різних агентів сфери рекреації та туризму, взаємини між якими опосередковують рухом фінансових ресурсів. При цьому виділяються власні кошти агентів, позикові і залучені.

Підсистема «статистика і моніторинг» дозволяє кількісно оцінити стан різних елементів сфери рекреації та туризму відповідно до сформованих критеріїв і отримати інформацію для прогнозування життєвого циклу регіонального рекреаційно-туристичного продукту.

Об'єктами обліку і контролю виступають споживачі туристичних послуг, організації різного роду, муніципальні утворення і регіон в цілому.

Підсистема «безпека» є сукупністю різноманітних елементів, пов'язаних з механізмом нівеляції різних ризиків (природних, антропогенних, криміногенних та ін.) перебування на рекреаційно-туристичних об'єктах.

Підсистема кадрового потенціалу є сукупністю груп і підгруп рекреаційно-туристичних кадрів, зайнятих в різноманітних організаціях, пов'язаних з рекреаційно-туристичною діяльністю. Крім того, в цю підсистему входять учбові заклади, що займаються підготовкою і перепідготовкою кадрів для рекреаційно-туристичної сфери.

Підсистема «взаємовідношення і зайнятість» займає особливе місце, оскільки з нею пов'язана реалізація регіонального рекреаційно-туристичного продукту в аспекті гостинності. Гостинність базується на створенні необхідних умов для персоналу, який повинен забезпечити якісний сервіс (ергономічність робочих місць, підвищення кваліфікації персоналу і тому подібне). Специфічним елементом даної підсистеми є гостинність з боку місцевого населення, що дозволяє створювати атмосферу доброзичливості і формувати позитивні враження, які можна розглядати як неформальний елемент специфічної «рекламної діяльності» рекреантів та туристів. Дуже складним елементом даної підсистеми є професійна діяльність службовців рекреаційно-туристичних організацій щодо мотивації позитивної поведінки самих клієнтів в процесі рекреаційно-туристичного обслуговування.

Підсистема «управлінські дії» є сукупністю принципів, методів, форм і засобів дії на суб'єктів, пов'язаних з формуванням конкурентоспроможного регіонального рекреаційно-туристичного продукту. До основних принципів цієї підсистеми можна віднести принцип партнерства, субсидіарності, мобільності і адаптивності, а також виділеної компетентності.

Під методами розуміється сукупність прийомів і засобів дії на господарюючі суб'єкти сфери рекреації та туризму. Виділяються методи прямого (безпосереднього) і опосередкованого впливу. Безпосередня ціль цієї підсистеми при реалізації регіонального рекреаційно-туристичного продукту полягає в отриманні якомога більших великих доходів від представлення рекреаційно-туристичного продукту в рамках відношення ціна –якість.

2. Визначення шляхів досягнення цілей розвитку рекреаційно-туристичної сфери в регіоні.

Після визначення й постановки цілей, при розробці цільової програми розвитку рекреації та туризму в регіоні, підбираються шляхи їхнього досягнення. При цьому в зазначеній програмі доцільно виділяти наступні основні розділи:

- 1) сучасний стан рекреації та туризму в регіоні;
- 2) завдання розвитку рекреації та туризму в регіоні;
- 3) напрям формування і реалізації конкурентоспроможного регіонального рекреаційно-туристичного продукту;
- 4) механізми формування і реалізації конкурентоспроможного регіонального рекреаційно-туристичного продукту.

Перш за все необхідно отримати картину розвитку рекреаційно-туристичної сфери в регіоні. Як мета розвитку системи «рекреаційно-туристичний регіон» визначена прибутковість, у зв'язку з чим аналіз вхідних до складу даної системи підсистем, елементів і взаємозв'язків між ними проводиться з погляду обсягу внеску рекреації та туризму в економіку регіону і виявлення моментів, стримуючих реалізацію встановленої мети або сприяючих цьому. Далі формулюється комплекс завдань розвитку рекреації та туризму в руслі виходу на певний рівень розвитку. Наприклад, задається певне зростання рівня прибутковості до деякого конкретного терміну. Відповідно до сформульованих завдань розвитку регіональної рекреаційно-туристичної сфери визначаються стратегічні напрями

формування і реалізації регіонального рекреаційно-туристичного продукту. Потім розглядаються механізми, що забезпечують виконання завдань в намічених напрямках.

Висновки. В Україні виникає необхідність багаторівневої системи розробки цільових комплексних програм розвитку регіонів, оскільки вони є потужним інструментом активізації резервів економічного та соціального росту регіонів. Їх впровадження дозволить розв'язати регіональні проблеми, обумовлені станом фінансових труднощів. Програма дає можливість забезпечити комплексне вирішення найгостріших проблем регіонів та досягнути збалансованого стану національної економіки.

Розробка програми розвитку регіонів надасть необхідні орієнтири, які дозволять визначити домінуючі тенденції, орієнтовні кількісні параметри соціально-економічного і екологічного розвитку, своє місце в міжрегіональному розподілі праці, намітити і скорегувати в прогнозованій динаміці загальнодержавного і регіональних ринків власні регулюючі впливи на економічні та соціальні процеси. А реалізація програм розвитку регіону допоможе забезпечувати підвищення ефективності функціонування регіональної економіки, використання природних, рекреаційно-туристичних, трудових ресурсів та науково-виробничого потенціалу, геополітичного становища, поліпшення якості життя населення регіонів, досягнення стабільного соціально-економічного зростання.

Список використаних джерел:

1. Даниленко Н.Н., Думова И.И., Липнягова Р.Р., Николаев А.Д. «Концепция развития туризма в регионе: основные положения». // Регион -2003, №4. – с. 37-46.
2. Дишловий І.М. «Програмно-цільовий метод як інструмент управління розвитком рекреаційно-туристичних регіонів». – Економічні інновації – 2010, Випуск № 41. – с. 77-89.
3. Науменко В., Панасюк Б. Впровадження методів прогнозування і планування в умовах ринкової економіки. К: Глобус, 2003. – 198 с.
4. Лескин В.Н. Программы решения региональных проблем. -М., 2000. – 348 с.
5. Закон України «Про затвердження Загальнодержавної програми охорони та відтворення довкілля Азовського і Чорного морів» № 2333-III від 22.03.2001 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2001, №28, ст.135.
6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Програми розвитку Криму як цілорічного загальнодержавного та міжнародного курортно-рекреаційного і туристичного центру» №133 від 29.01.2003 р. // Офіційний сайт Верховної Ради України: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=133-2003-%EF>
7. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» № 1602-III в редакції від 23.03.2000 р. // Офіційний сайт Верховної Ради України: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1602-14>
8. Воробйова О.А., Дишловий І.М., Харічков С.К. Проблеми природокористування та сталого розвитку в рекреаційно-туристичній сфері: Монографія. –Одеса: ППРЕД НАН України, 2009. –374 с.
9. Abstract Dishlovoy I.M. Program-target method as a tool for managing the development of recreational and tourist regions.

Chychkalyuk T. The use of program-target method as an effective management tool of the development of recreational and tourist region. In the article the main directions and objectives of the program-target planning of recreational and tourism industry development in the region are reviewed, the main sections and stages of the development of the target program are identified.

Keywords: management and development of recreational regions, the model of an effective management, public regulation, market regulation.